

pedni akaró erdei fák időnként kiirtatnak. Emberi beavatkozás olyan értelemben is szükségessé válhatik, hogy a tisztások egy részét kaszálni, másik részét legeltetni, harmadik részét pedig szabadon nőni hagyni kell, mert alkalmasint vannak virágos növények, melyek legalább a legeltetést megkívánják, különben a pázsitfélék egészen elnyomnák őket.

Hazánkban eddig a földművelésügyi ministerium kebelében történtek lépések, hogy az erdőkben alkotassanak védett rezervációk, melyekben a fák a szokott erdőhasználati turnusoknak sorából kivéve maradjanak. Nagy lépés lesz ez is, mert nem tudom, vajjon van-e egyáltalában olyan őserdőnk, mely a fejsze irtó hatalmát még nem tapasztalta. De az erdők csak egy részét alkotják a hazánk földjén eredetileg élt szerves csoportozatoknak. Alföldjeink, pusztáink, szikes földjeink, belvizeink, mindmegannyi jellemző faunájú és florájú földrészletek, melyek egyre jobban összeolvadnak és melyekről, különösen a hajdani állatélet, részben vagy egészen kipusztult. Természettudományaink legnagyobb része, természettudományi egyesületeink, honatyáink, napi sajtónk még hallgatnak. Remélhető azonban, hogy ebbeli tipikus magyarföldi kincseinket egészen kipusztulni nem hagyják úgy, mint kiveszni hagyták a hódát a múlt század természettudósai, akik, úgy látszik, inkább a muzeumokkal törődtek, mint az élő természettel; mert a hód másképp ki nem vesztethetett volna egészen. Alkalmasint sok más állat is utolsó óráit éri ebben az országban. Aligha marad egyéb hátra, mint elővenni az állat- és növényfajok katalógusait és sorra venni, hogy melyik faj hol található, bőven-e vagy ritkán, és ha ritkán, hol vannak még mentsvárai, ha ugyan még vannak. A törvényhozásnak pedig az lesz a feladata, hogy a kijelölendő védendő helyeket állami kézbe juttassa.

Sajó Károly.

A lepkék, fürkésző darazsak és legyek.

A természetben minden állatkörnek megvan a maga rendeltetése. Egyik vagy másik faj túlszaporodása megzavarja a természetes rendet, más fajok vesztét okozná, vagy pedig élelemhiány miatt épen a túlszaporodott faj soraiban állana be oly nagyarányú pusztulás, hogy ezáltal veszélyeztetve volna a faj élete. Ezért, ha esetleg egyik vagy másik faj túlszaporodik, rögtön fellépnek az illető fajok ellenségei s a túlszaporodott faj egyéneit jórészen elpusztítják, hogy minél előbb helyreálljon a természetes rend. Így van ez mindenütt a természetben, az állat- és növényvilágban egyaránt.

A következőkben kísérjük figyelemmel a lepkék életét s a rovarvilágból származó entoparasita ellenségeiket.

A lepkék legismertebb entoparasita ellenségei a fürkésző darazsak, melyek a hernyó bőrét hosszú tojócsövük segítségével megszúrják s a test belsejébe rakják petéiket s a petékből fejlődő ivadék lassacsán felemésztja a hernyótest véréit, zsíráját s lágyabb szöveteit s mikor így pusztításával megölte a hernyót, a már-már feloszlásnak indult tetemből mint kifejlett imago jön elő. Általánosan azt hiszik, hogy a fürkésző darazsak csupán a hernyót támadják meg, pedig némely fajok a bábót is, sőt egyesek még a petét sem hagyják nyugton rejtékében, hanem megfúrják kemény burkát s belsejébe tojják petéiket. A fürkésző darazsakon kívül a legyek közül a *Tachina*-fajok lárvái is a hernyótest belsejében élőködnek. Ha csak futólagosan is megnézzük egy fürkésző darazsat, rögtön tisztában vagyunk azzal, hogyan juttatja a hernyó testének belsejébe petéit, hiszen hosszabb-rövidebb tojócsöve mindjárt elárulja a petelerakás útját-módját. De hogyan juttatja petéit a légy a hernyó testének belsejébe, hiszen a leggondosabb vizsgálat után se fedezhetünk fel potrohán tojócsőhöz hasonló képletet. A légy nem is tojja petéit a hernyó testébe, hanem csak a bőrére. A peték azután megragadnak a szőrös, bibiresókos hernyóbőrön s a test belsejébe furakodnak.

nádasban húzódo családoknak a veszedelmet, emberek háborgatását. A ligettel szomszédos part kopár, homokos legelő. Ezen az oldalon kevesebb a nádas, nagyobbak a szabad tükrök. A part felé inkább zombékos, kiöntéses a tó. Itt fészkelnek a biciczyek és egynéhány nevetősirály. A tó felett egyenletes szárnyesapásokkal, egyenletes magasságban repülve, mindjárt feltűnik a szép sirálymadár, de szebb, mikor a homokbuczkák felett kóvályog és a vihar felkapja a magasba, a sötétszürkés felhőháttéren megvillantva hófehér szárnyait. A szalonkafélék közül az előbb említett helyen megfordul a piros lábú sneff (*Totanus totnus*); a sekélyebb, zombékos, torzsos tószéleken két sárszalónka: a *Gallinago gallinago* és a *G. gallinula* tavasszal és ősszel, különösen októberben. Van a tóságon vízicsibe is (*Ortygometra porzana*), de fészket még nem bírtam megtalálni.

Néha-néha megjelenik a magasban egy vörösgém (*Ardea purpurea*), de ritkán száll le. A nádasból azonban már láttam kirepülni a kis poczgémet (*Ardetta minuta*) és tavasszal a bölömbika (*Botaurus stellaris*) hangját is hallottam. 1882-ben a batlák (*Plegadis falcinellus*) az egész Sárretet, a Sóstó környékét ellepték. A fehérvári idősebb vadászok között nagyon él az emléke ennek a jelenségnek. A jelen évben ismét mutatkoztak a Dumántúlon nagyobb mennyiségben és több helyen; magam is észleltem őket Zalában, de itt nem tudtak róluk semmit.

Apróbb nádímadár van a Sóstón elég. A nádírigók (*Acrocephalus arundinaceus*) a parti vendéglő előtt rakják fészkeiket és buzgón igyekeznek túlkiabálni a vasárnapi zenebonát. Madárvonuláskor, április 10-ike körül, észleltem a foltos sitkét (*Calamodius schoenobaenus*), Szikla Gábor pedig a fülemüle sitkét (*Calamodius melanopogon*) is felfedezte itten. A tószélek aggottas helyein mindig meg-

találtam a nádi sármány (*Emberiza schoeniclus*) fészkeit, késő ősszel pedig csak úgy hangzik a sűrű nádas a hálásra beszálló seregélyek lármájától. Ezek a Sóstó madarai. Elég szép kolónia ez egy város közvetlen közelében és hozzá olyan tavon, amelynek partjait bizony gyakran felveri a városi mulató nép lármája. A kényelmes utakon tolongó sokaság bizonyára nem is sejtí, milyen más, milyen hatalmas élet lüktet ott a nád titokzatosan összeboruló kárpitja mögött.

A vadászok nem sokat háborgatják a nádas lakóit. Kora tavasszal, amint a szárcsák és kacsák megérkeznek, becsónakáznak párszor a tóba és rakásra lónek egy csoport. Májusban, júniusban, a kacsák költése alatt, tilos a vadászat. Kacsalest csak ősszel érdemes csinálni. Októberben javában folyik a szalonkázás, egy-kettő tavasszal is akad. Annak a vadászatnak, amelyet Steinwarter úr ír le, nem él emléke a fehérvári puskaforgatók között. Az akkori vadbőség is nagyon megcsappanhatott már.

Magam elé képzelem a régi szép időket, amikor réti-sas örvényelt a tóság ezernyi megriadt népe felett, mikor a „sziget“-en gémek, batlák, bakesók gunnyasztottak az egész part hosszában. Vagy mikor a tükrökön seregekben játszottak a szárcsák és a búbos vöcsök félénken kapkodta pelyhecsit szárnya alá. Manapság ilyen családi jelenetnek ritka ember a tanuja. E helyett a tóparti vendéglő udvarán táncoló ropogószoknyás eselédányokban, a kőművesbanda üvöltésében gyönyörködhetik az ember. Pedig mennyivel üdébb, egészségesebb zene volna a lép ezerszavú alkonyati hangversenye. Azért még van elég madár, bírják a konkurencziát a kőművesekkel. Elégedjünk meg azzal, ami van és örüljünk, hogy a tó megmaradt gyönyörűségre, azoknak a gyönyörűségére, akik szeretik a nagy természetnek ősi lehelletét. Ez a tó pedig megőrizte azt.

A legkisebb fürkésző darazsak, melyek a lepkéket, azaz jobban mondva a lepkepetéket pusztítják, az alig két milliméter nagyságú *Teles leviusculus (phalenarum)* és a *Teles tenebrans*. A *Teles leviusculus* a *Lasiocampa pini* nevű lepke petéit támadja meg, a *Teles tenebrans* pedig a *gyűrűs póhók-lepke (Gastropacha neustria)* petéibe rakja petéit. Alig hogy lerakta a pille petéit, megjelennek az apró *Teles*-ok, rendszeren hatan-nyolecan egyszerre s megkezdik pusztító munkájukat. Nagy buzgalommal látnak hozzá s mikor végre sikerül a kemény petehéjon akkora lyukat fúrniok, hogy tojócsöviük belefér, belerakják petéiket a lepke-pete belsejébe. Érdekes megfigyelni, hogy dolgoznak ezek az apró teremtesek; tojócsöviüket rányomják a petére s ide-oda forogva fúrnak nagy szorgalmasan. Fúrás közben egész testük mintegy taktusra mozog, mígnem elkészülnek a pete megfúrásával. A lepke petéje nem pusztul el a sértés következtében, a beletolt parányi petéből kikelt lárva élősködése pusztítja el őket. Egy petében csak egy *Teles*-lárva szokott élősködni s ha elérte a kellő fejlettségi fokot, a pete belsejében bábozódik be. Az egész fejlődés, a bábállapot idejét is beleszámítva, mintegy 4–6 hétig tart. Ez idő eltelté után a lepke petéjéből kibúvik a fiatal *Teles* s nemsokára már ő is más petét fúr meg s ez úton pusztítja a pillangókat. A lepkék petéiben más fajok nem élősködnek.

A legtöbb fürkésző darázs faj a hernyóba rakja petéit, a nagyobbak rendszerint minden hernyóba egyet-egyét, a kisebb fajok pedig olykor 10–15 petét is tojnak egy hernyóba. Vannak fajok, melyek kivétel nélkül minden hernyót megtámadnak, míg mások csak egyes meghatározott fajokat. Egy lepkefaj hernyóját több faj is felhasználja gazdának, így például az *apáczipille* közeli rokonának, az *Orgyia leucostigma*-nak hernyójába 21 faj fürkésző darázs rakja petéit. Gyakran megesik, hogy a fürkésző darázs lárvája egy másik faj rakja petéjét a hernyó testén keresztül. Így azután a hernyó is, a nagyobb fajta fürkésző darázs lárvája is elpusztul s csak az utolsó, a legkisebb marad életben. Mihelyt levette a fürkésző darázs bábruháját s elhagyta megölt gazdájának testét, nemsokára pázik s a pázás után néhány nappal elindul gazdát keresni leendő

ivadéka számára. Bokorról bokorra repül, míg csak éles szaglása olyan helyre nem vezeti, ahol hernyó van. Mihelyt megpillantotta a hernyót, feléje száll s bár a legtöbb hernyó tőle telhetőleg védekezni igyekszik ellenségének támadása ellen, mégis rászáll s tojócsöve segítségével megszúrja a hernyó bőrét s a test belsejébe tojja petéjét. A hernyó védekezése csak annyi, hogy támadója felé köp, vagy pedig leveti magát a fűbe, a gíz-gáz közé, de bizony egyik mód sem ér valami sokat. A fürkésző darázs éles szaglása a legelrejtettebb helyen is feltalálja a hernyót. Ha a pete lerakása megtörtént, a fürkésző darázs továbbrepül, hogy új gazdát keressen. De nézzük egy kissé, mit csinál az a hernyó, melynek testében van az élősködő petéje. Külsőleg a legtöbbször nem lehet rajta észrevenni, hogy testének belsejében parazita lakik, egészen normálisan eszik, növekedik, sőt még rendszeren vedlik is. A fürkésző darázs lárvája pedig fogyasztja a hernyótest zsíradékát, vérét, lágyabb szöveteit s ő is növekedik. Nemsokára azután, hogy a fürkésző darázs elérte teljes nagyságát s bábozódni készül, a hernyó elveszti étvágyát, majd valami védett helyre mászik, mintha be akarna bábozódni s rövid idő múlva eldöglik. A fürkésző darázs lárvája pedig vagy elhagyja gazdáját festét s azon kívül bábozódik be, vagy pedig a test belsejében marad gazdájának elpusztulása után is. Gyakran megesik, hogy a megtámadott hernyó be is bábozódik egészen rendszeren s csak azután pusztul el. Melyik lepkegyűjtővel nem esett még meg, hogy a félve őrzött bábból a várt hímes pillangó helyett fürkésző darázs kelt ki? Mint ritkaság megesik az is, hogy a fürkésző darázs élősködése következtében a hernyó nem pusztul el, egészen normálisan bebábozódik s a pille is kibúvik a bábból, de azután a fürkésző darázs a lepke testéből búvik elő.

(Vége következik)

Tafner Vidor.

Egy vizsla emlékiratai.

Kétfalábú állattársam, az ember, nagy kedvelője az önéletírásnak. Ez a műfaj szépen virágzik, bár kevés benne az őszinteség és sok az öndicséret. De hát ki vehetné ezt rossz néven. Mindenkinek van annyi sütnivalója, hogy a saját becses személyéről csakis a jót és nemeset mondja el, a gyarlóságokat pedig elhallgatja. A teremtes koronája nagy kópé ám! Azután milyen szép vonása az korunknak, hogy ma már nem esupán az úgynevezett nagy emberek adják ki emlékirataikat, hanem a kisebbek, sőt igen kicsinyek is. Nagyon helyesen van ez így. Ha régente még a borbélylegény is szonettet és madrigált írogatott, miért ne írhatna most önéletrajzot. Ne pusztuljon el az emléke senkinek, aki evett-ivott e földtekén.

Nem baj, hogy ez a műfaj annyira megtűri, sőt kedveli a füllentést. Hazugság nélkül nem ismernék fel az igazságot, mondja valaki bölesen és igazán. Tehát nagyon helyén van, ha minden önéletírás olyan, mint az emléksorok a sírokon. Ezer közül egy mond igazat, de még ennél is helyesen cselekszel, ha csak a kétötödét hiszed. A sok „áldott férj” és „hű feleség” kazagna legjobban, ha az aranybetűs sorokat olvashatná a feje felett.

Én csak egy szerény kutya vagyok, hát nem emelkedhe-

tem fel az emberig. Az én alacsony sorsom nem engedi meg, hogy eltérjek a valóságtól, vagy fehérnek mondjam a feketét. Őszinte és nyílt leszek mindenben; nem leplezgetek semmit, még a saját rovásomra sem. Emlékirataim olvasásánál ne mondhasssa senki, hogy ez a kutya úgy hazudik, mint egy ember. Ha imitt-amott mégis be talál csúszni egy-két füllentés, azt a műfajnak kérem tulajdonítani. Ez csak annak a bizonyossága lesz, hogy az önéletírásában még egy kutyának is muszáj füllenteni. Be kell számolnom azzal is, hogyan keletkezett ez a munkám.

Gazdám és hűséges vadásztársam ebédutánonkint olvasgatni szokott, végignyulva a kanapén. Én ott fekszem a pamlag előtt egy néhai vaddisznó kopott bőrén. Kitűnő szunyókálás esik rajta. Egy napon olvasgatás közben gazdám hangosan elmosolyodott. Beillett jóízű kacagásnak is. Csudálkozva néztem rá, mert az ilyesmi nem tartozott szokásai közé.

— No öregem, kiadjuk az emlékirataidat. Nézd csak, ezt az önéletrajzot egy szeszgyár másodalfelügyelője írta. Miért ne üthetnéd nyélbe te is a saját életed történetét. Ird meg!

Az uram óhajta nekem paranés, mint katonának a vezényező. Megírtam, itt van.

Születtem a lakomák és pohárköszöntők városában 1892. évi május 3-án régi nemes szülőktől. Anyámat Katinak hívták. (Mink csak keresztnevet viselünk, mint az uralkodók.) Apámat nem ismertem. Ebből ne tessék ám törvénytelen származásra gondolni. Szó sines róla. De mi sohasem ismerjük az apánkat, pedig származásunk törvényesebb a törvényesnél.

Hat ártatlan testvérkém nagyon rövid ideig szívhatta az áldott levegőt. A második huszonnégy órában szép csendesen le-